

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

3, 4, 6, 5, 2, 1

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Prehistorie en oudheid

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In Babylonië is omstreeks 1780 v.Chr. sprake van een vroeg-stedelijke samenleving want (twee van volgende):

- uit wet 8 blijkt dat er sprake is van een gelaagde samenleving, want er is sprake van een tempel/koning/vrije mannen (wat past bij een vroeg-stedelijke samenleving).
- uit wet 53 blijkt dat er een geregeld bevoeiings-/dijkensysteem is (wat past bij een vroeg-stedelijke samenleving).
- uit wet 229 blijkt dat er gespecialiseerde ambachtslieden zijn (wat past bij een vroeg-stedelijke samenleving).

per juiste combinatie van wet en uitleg

1

3 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- het niet-vervolgen van aanhangers van andere religies (dan het christendom) zorgde voor rust in het Romeinse Rijk (omdat vervolging zou kunnen leiden tot opstanden) 1
- door het monotheïstische karakter van het christendom het voor christenen onaanvaardbaar was de keizer (of andere goden) te aanbidden (waardoor de keizers om hun aanzien te behouden de christenen wel vervolgden) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De middeleeuwen

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Door de politieke instabiliteit (als gevolg van de pestepidemie) kon het bestaande bestuur weinig weerstand bieden tegen de aanhangers van de islam / konden de islamitische legers militaire successen boeken / was er belangstelling voor de positieve boodschap van de islam / voor een nieuwe religie 1
- Door de handel was er veel contact met andere steden/stammen (waardoor de islam zich makkelijk kon verspreiden) / konden de islamitische legers zich over de handelswegen snel verplaatsen 1

5 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Uit de bron blijkt dat de Tielenaren rechtspreken volgens eigen (stedelijke) wetten / zelf een verzoek richten aan de koning van Engeland 1
- waaruit de opkomst van de stedelijke burgerij / de toenemende zelfstandigheid van steden kan worden afgeleid 1
- In de bron verwijt Alpertus de Tielenaren dat zij eigen vonnissen vellen / maakt Alpertus duidelijk dat hij het zelfstandige optreden van de Tielse kooplieden afkeurt 1
- Dit kan verklaard worden uit de feodale denkwijze van Alpertus, omdat hij vindt dat de rechtspraak in handen moet blijven van de feodale heer / dat rechtgesproken moet worden volgens de traditionele rechtsregels 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Vroegmoderne tijd

6 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Cellini's belangstelling voor antieke voorwerpen (met voorstellingen uit de Romeinse mythologie) past bij 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid' (die past bij de Renaissance).

Opmerking

Als alleen een juist kenmerkend aspect wordt genoemd, zonder verwijzing naar de bron, worden geen scorepunten toegekend.

7 maximumscore 2

De juiste combinaties zijn:

1 - B, 2 - A, 3 - C

indien drie combinaties juist

2

indien twee combinaties juist

1

indien minder dan twee combinaties juist

0

8 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij fragment A:

- Met de Raad van State creëert Karel een centraal bestuurs-/adviesorgaan (voor alle Nederlandse gewesten)

1

bij fragment C:

- In de Bloedplakaten legt Karel zijn godsdienstpolitiek op aan alle gewesten / maakt Karel een tolerantere houding van stadhouders onmogelijk

1

Opmerking

Als een juist antwoord wordt gegeven zonder het noemen van de Raad van State of de Bloedplakaten worden scorepunten toegekend.

9 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Tijdens de Alteratie hadden de calvinisten (een jaar tevoren) de macht in Amsterdam overgenomen (van het katholieke stadsbestuur), wat leidde tot de overdracht van kerkelijke goederen (zoals het Sint-Luciënklooster) aan het calvinistische stadsbestuur.

Vraag	Antwoord	Scores
10	<p>maximumscore 4</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Willem van Oranje in dit pamflet stelt dat Filips II verantwoordelijk is voor de terreur van Alva / dat Filips II een tiran is • terwijl hij in de beginjaren van de Opstand de koning buiten schot hield / de verantwoordelijkheid legde bij de 'slechte raadgevers' van de koning • Willem van Oranje in dit pamflet beargumenteert dat Filips II zich als een tiran heeft gedragen • wat vooruitloopt op het Plakkaat van Verlatinge, waarin deze argumentatie wordt gebruikt om Filips II af te zetten/zweren 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: De Staten-Generaal wilden met het verspreiden van dit pamflet/de Apologie (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – dat de naam van Willem van Oranje (als leider van de Opstand) gezuiverd zou worden. – de eensgezindheid in de opstandige gewesten versterken. – degenen die nog twijfelden overhalen om te kiezen voor de Opstand. – voorkomen dat Filips II Willem van Oranje verder isoleerde. – met het betoog hun eigen rol in de Opstand verdedigen. – de publieke opinie voorbereiden op de Plakkaat van Verlatinge / het afzweren van de koning. – laten zien dat zij achter Willem van Oranje staan. 	
	per juist motief	1
12	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Het schilderij illustreert</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'de bloei in cultureel/economisch opzicht van de Republiek' • omdat burgers worden afgebeeld / omdat schilders opdrachten van gilden krijgen • 'de wetenschappelijke revolutie' • omdat een anatomische (universitaire) les wordt afgebeeld (wat past bij de nadruk op eigen onderzoek/waarneming als onderdeel van de wetenschappelijke revolutie) 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat buitenlandse bezoekers zich hierover verbaasden want in veel omliggende landen was de adel/de vorst (met hun hofhouding) de opdrachtgever, terwijl in de Republiek geen belangrijke adel/geen vorst (met een grote hofhouding) was, maar rijke regenten en burgers de opdrachtgevers waren.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

14 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Uit de beschrijving van de (te kleine) woning in de bron blijkt de grote woningnood in de steden, die is ontstaan door de trek naar de steden van grote aantallen arbeiders (die werd veroorzaakt door de Industriële Revolutie) 2
- De slechte/ongezonde huisvesting zoals in de bron beschreven leidde tot discussies over de noodzaak tot verbetering van de levensomstandigheden van arbeiders (de discussies over de sociale kwestie) 2

Opmerking

Alleen voor de combinatie van een voorbeeld uit de bron met een juiste uitleg van het verband met de genoemde ontwikkeling, worden 2 scorepunten toegekend.

15 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

Deze prentbriefkaart past

- niet bij de Alliantiepolitiek van Bismarck (1), omdat Bismarck er juist naar streeft de jonge Duitse staat te beschermen door bondgenootschappen (deze viering zou de verhouding met het buitenland kunnen schaden) 1
 - niet bij de *Weltpolitik* van Wilhelm II (2), omdat die vooral gericht is op het verkrijgen van kolonies voor Duitsland buiten Europa 1
- of
- wel bij de *Weltpolitik* van Wilhelm II (2), door het triomfalistische/agressieve karakter van de viering 1
 - wel bij het Duits nationalisme voor de Eerste Wereldoorlog (3), want met deze kaart willen de Duitsers laten zien dat ze trots zijn de Fransen te hebben verslagen 1

Vraag	Antwoord	Scores
16	<p>maximumscore 3</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • fragment A afkomstig is van een rooms-katholieke partij, want zij geven de paus (de leider van de rooms-katholieke kerk) een belangrijke rol bij de ontwapening • fragment B afkomstig is van een socialistische partij, want zij geven de grootkapitalisten de schuld van de oorlog. Socialisten zien privébezit van productiemiddelen/het kapitalisme als de bron van alle kwaad • fragment C afkomstig is van een liberale partij, want zij willen na de oorlog de staatsinmenging verminderen / een politiek van vrijhandel voeren 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
17	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • alle partijen ontwapening als oplossing zien • waaruit blijkt dat zij de wapenwedloop/het militarisme zien als oorzaak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog 	<p>1</p> <p>1</p>
18	<p>maximumscore 2</p> <p>In een juist antwoord wordt met een voorbeeld uitgelegd dat de burgerbevolking sterk te lijden had onder de oorlogsvoering, bijvoorbeeld: Door de geallieerde/Britse blokkade kwam er in Duitsland een steeds nijpender gebrek aan voedsel voor de burgerbevolking.</p> <p><i>Opmerking</i> <i>Alleen als er een historisch juist voorbeeld uit de Eerste Wereldoorlog wordt gegeven, worden scorepunten toegekend.</i></p>	
19	<p>maximumscore 6</p> <p>In een juist antwoord wordt elke factor op een juiste manier in verband gebracht met de opkomst van de NSDAP, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het Vredesverdrag van Versailles was voor veel Duitsers onaanvaardbaar/onevenredig zwaar • De NSDAP beloofde dit verdrag te laten herzien / niet uit te voeren • De Beurskrach leidde tot veel werkloosheid en armoede in Duitsland • De NSDAP beloofde werkgelegenheid / beloofde het liberale kapitalisme te beteugelen • De politieke verdeeldheid van de Republiek van Weimar zorgde voor politieke instabiliteit • de NSDAP beloofde dat een sterke leider daar een einde aan zou maken 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
20	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jordaan zet op de gebouwen in de prent 'gevangenis' / 'concentratiekamp' (waarvan Dachau het eerste is) • Uit de weergave van Hitler met lemen voeten / als een instabiel/wankel standbeeld dat gesteund moet worden, blijkt dat Jordaan de mening weergeeft dat het Hitlerbewind (snel) zal instorten / zich niet zal kunnen handhaven / zich alleen kan handhaven met terreur en propaganda 	<p>1</p> <p>2</p>
<p><i>Opmerking</i> Alleen met een juiste verwijzing naar de bron worden scorepunten toegekend.</p>		
21	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat de rassenleer van de nazi's leidde tot een soepele behandeling bij de 'Arische broedervolken' in Noord- en West-Europa, en tot genocide in Oost-Europa, waar volgens hen <i>Untermenschen</i> leefden.</p>	
22	<p>maximumscore 2</p> <p>De juiste volgorde is: 5, 2, 4, 6, 1, 3</p>	
<p><i>Opmerking</i> Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.</p>		
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Het Marshallplan droeg bij aan</p> <ul style="list-style-type: none"> • de deling van Europa (in twee ideologische machtsblokken) doordat alleen Europese landen die in de Amerikaanse invloedssfeer lagen Marshallhulp ontvingen / doordat de landen in de invloedssfeer van de Sovjet-Unie de Marshallhulp moesten afwijzen • de eenwording van West-Europa doordat West-Europese landen (onder druk van de Verenigde Staten) moesten samenwerken in het kader van deze hulp 	<p>1</p> <p>1</p>
24	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Sovjet-Unie is verantwoordelijk voor het oplopen van de spanning, omdat die in Oost-Europa imperialistisch te werk gaat • De Verenigde Staten zijn verantwoordelijk voor het oplopen van de spanning, omdat zij ongehoord machtig zijn geworden / zich arrogant opstellen / ingrijpen in Europa 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
25	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door het afbeelden van Frankrijk dat zorgelijk kijkt naar de Duitse <i>Wehrmacht</i> (hond) 1 • laat de tekenaar de traditionele Frans-Duitse tegenstelling zien / laat de tekenaar de Franse angst (sinds de Frans-Duitse oorlog) voor een militair sterk Duitsland zien 1 • Door het afbeelden van de ketting die de Duitse <i>Wehrmacht</i> in bedwang moet houden met papieren schakels (waarborgen) 1 • laat de tekenaar zien dat Duitsland nog steeds gevaarlijk is 1 <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door het dollarteken dat de hond aan de leiband houdt 1 • laat de tekenaar zien dat dit een Amerikaans plan is waarbij de Duitse herbewapening niet in de hand kan worden gehouden / waarbij Amerikaanse (kapitalistische) belangen een rol spelen 1 	
26	<p>maximumscore 3</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De Sovjet-Unie stond in 1989 de invoering van een meerpartijendemocratie wel toe / maakte in 1968 een einde aan de Praagse Lente 1 • In 1968 werden politieke hervormingen in een communistisch land door de Sovjet-Unie nog gezien als een gevaar voor de overheersende positie van de communistische partij / was de Brezjnev-doctrine van kracht 1 • In 1989 werden politieke hervormingen juist aangemoedigd door de Sovjet-Unie door het beleid van Gorbatsjov / werd de Brezjnev-doctrine losgelaten 1 	
27	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <p>De journaliste beschrijft het opkomen van de supermarkten / het ontstaan van een consumptiemaatschappij, wat past bij 'de toenemende welvaart vanaf de jaren zestig'.</p>	

Bronvermeldingen

- bron 1 ontleend aan: <http://eawc.evansville.edu/anthology/hammurabi.htm>
- bron 2 Ed Harenberg, Twee dertiende-eeuwse beoorkondigingen opnieuw bekeken, Bijdragen en Mededelingen van de Vereniging Gelre 1987, Arnhem 1987, pag. 32-33
- bron 3 Benvenuto Cellini, Het leven van Benvenuto Cellini, Amsterdam 1985, pag. 68
- bron 4 fragment A:
ontleend aan: Lodovico Guicciardini, Belgium dat is: Nederlandt, ofte beschrijvinge derselviger provincien ende steden, Amsterdam 1648, pag. 39
fragment B:
A. Alberts en J.E. Verlaan, Apologie of Verantwoording van de prins van Oranje, Nieuwkoop 1980, pag. 149-158
fragment C:
W. Verrelst, Reformatie en katholieke herleving 16e-18e eeuw, Antwerpen-Amsterdam 1974, pag. 9
- bron 5 A. Alberts en J.E. Verlaan, Apologie of Verantwoording van de prins van Oranje 1581, Nieuwkoop 1980, pag. 98
- bron 6 F.L.M. Dony, Meesters der schilderkunst, Rembrandt, Rotterdam 1976, pag. 24-25
- bron 7 J.Th.W. Willemsen, De volkshuisvesting in Arnhem 1829-1925, Arnhem 1969, pag. 13
- bron 8 Fragen an die deutsche Geschichte, Ideen, Kräfte, Entscheidungen, von 1800 bis zur Gegenwart, Bonn 1993, pag. 190
- bron 9 fragment A: http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/verkiezingsprogramma/TK/rksp1918/RKSP_program_1918.pdf
fragment B:
http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/verkiezingsprogramma/TK/sdap1918/SDAP_verkiezingsprogram_1918.pdf
fragment C:
http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/verkiezingsprogramma/TK/lu1918/LU_program_van_actie_1918.pdf
- bron 10 http://collectie.atlasvanstolk.nl/data_nl.asp?startc=1&q0=30291&subj=32&bron=collform
- bron 11 Harry S. Truman, Memoires 1946-1953, Jaren van beproeving en hoop, Amsterdam-Brussel 1956, pag. 6
- bron 12 F.A. Manning (red.), Onze jaren 45-70 aflevering 38, Amsterdam 1972, pag. 1216
- bron 13 <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/archief/article/detail/3417326/2013/03/29/De-hypnotiserende-werking-van-rekken-vol-verlokkingen.dhtml>